

Transitie Landelijk Gebied Groningen
*Verlag kennissessie deelgebied Veenkoloniën thema water
en bodem/klimaat*
25-01-2024

Gebiedswebsite Groningse Veenkoloniën = www.provinciegroningen.nl/veenkolonien

Opening

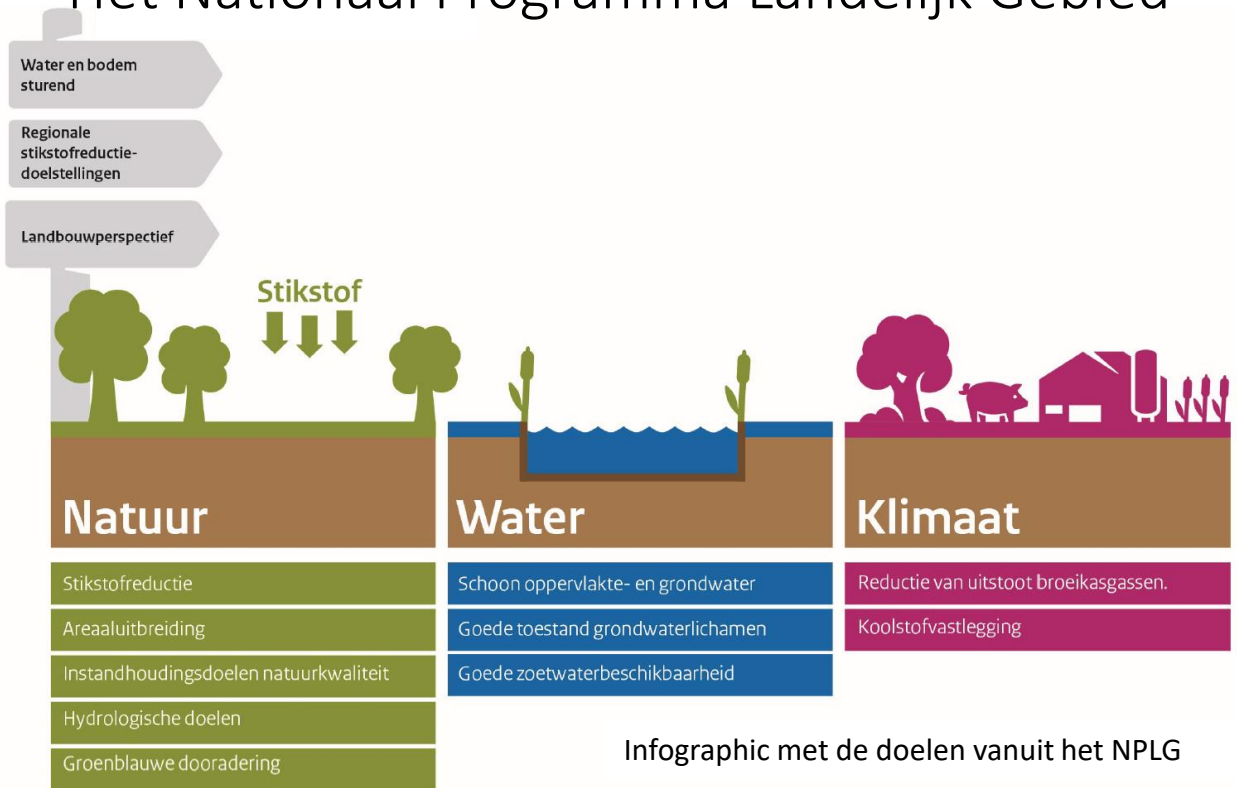

Het Groningse deel van de Veenkoloniën

Voor de kennissessies in de Veenkoloniën is er eerst een bijeenkomst gehouden op 29 november 2023 samen met Stichting Innovatie Veenkoloniën om de kennis die al in het gebied aanwezig is op tafel te krijgen. In die sessie werd gesproken over zowel het Groningse als het Drentse deel van de Veenkoloniën. Hierna worden nog twee kennissessies met een bredere vertegenwoordiging uit het Groningse gebied gehouden om het kennisniveau te verbreden en te komen tot een breed gedeeld gebiedsbeeld. Deze sessie met het thema water en bodem/klimaat is de eerste van die twee. Vandaag zijn met name landbouwers uit het gebied aanwezig, maar ook het waterbedrijf, een coöperatie, natuurorganisatie, agrarische natuurvereniging en specialisten landschap, veen, landbouw/bodem en water zijn er. De presentaties werden gegeven door het waterschap en de provincie Groningen.

Verkenner van dit deelgebied, Rieks van der Wal, vraagt iedereen zich voor te stellen en aan te geven wat uniek is aan de Veenkoloniën: de rechte percelen, efficiëntie, het altijd beschikbare water en de regionale focus worden genoemd. Als gebiedsregisseur vertelt Amarens Reitsma over het proces rondom het Nationaal Programma Landelijk Gebied. In Groningen is het 'NPLG' verbonden met provinciale doelen en daarom vertaald naar 'Transitie Landelijk Gebied Groningen'. Hiervoor zijn onder andere de Groningse Startnotitie en het Stand-van-zaken document geschreven. Deze zijn [hier](#) te vinden. Als gebiedsregisseur is Amarens het aanspreekpunt voor de Veenkoloniën.

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied

Infographic met de doelen vanuit het NPLG

Amarens begint met uitleg over de NPLG-opgaven: natuur, water en klimaat. Dit is een verzameling van opgaven die er al waren maar niet zijn afgerond of uitgevoerd, hier is een integraal programma van gemaakt om de stapeling in ruimte en tijd te beperken. Daar hangen een aantal structurerende principes boven: water en bodem sturend, stikstofreductiedoelstelling en het landbouwperspectief. De gebiedsduo's zijn hiervoor gebiedsspecifiek aan de slag gegaan. De keuze voor de verdeling in deze deelgebieden is omdat dit ook gebruikt wordt in andere processen, daarmee kan dus de verbinding met andere opgaven gehouden worden. Deze deelgebieden zijn onder andere landschappelijk gezien erg verschillend.

In de Startnotitie van de provincie Groningen staat de Groningse aanpak beschreven. Het Stand van zaken-document van 1 juli is gemaakt om het doelbereik van de opgaven in beeld te krijgen. In dat document is gezocht naar oplossingsrichtingen, maar daar is ook gezegd: de gebiedsprocessen zijn leidend. De kaarten zijn dus van een vrij hoog abstractieniveau, maar er is wel gerekend aan mogelijke maatregelen, doelbereik en de kosten daarvan. Dit geeft inzicht in de omvang van de opgaven en waar we het over hebben qua hectares en bijvoorbeeld de openstaande natuurnetwerk-opgave.

Per opgave is gekeken wat specifiek per deelgebied aan de orde is (zie presentatie). In de kennissessies delen we dit en hebben we daar het gesprek over met elkaar. In de gebiedsprocessen, die is verdeeld over 7 deelgebieden in deze provincie, wordt goed gekeken naar hoe invulling gegeven kan worden aan de opgaven en wat bij de identiteit van het betreffende deelgebied past. Hieruit volgt een deelgebiedsplan wat opgenomen zal worden in het gebiedsplan voor de hele provincie Groningen.

Het bodem- en watersysteem (1)

Ten eerste wordt het bodem- en watersysteem in de Veenkoloniën gepresenteerd. Evert van der Laan van het waterschap Hunze en Aas vertelt meer over hoe het watersysteem in elkaar zit. Bijvoorbeeld dat de wijken (kanalen die vroeger gebruikt werden voor het vervoeren van turf) erg karakteristiek zijn voor dit gebied. Gekeken naar de bodem is er in de Veenkoloniën vooral zandgrond en wat moerige grond met veen dat nog is overgebleven. Er worden veel teelten verbouwd die gauw last hebben van droogte, maar het beheergebied is ingericht met kleine peilgebieden waardoor optimaal gestuurd kan worden op de peilen. Evert loopt verschillende onderwerpen bij langs:

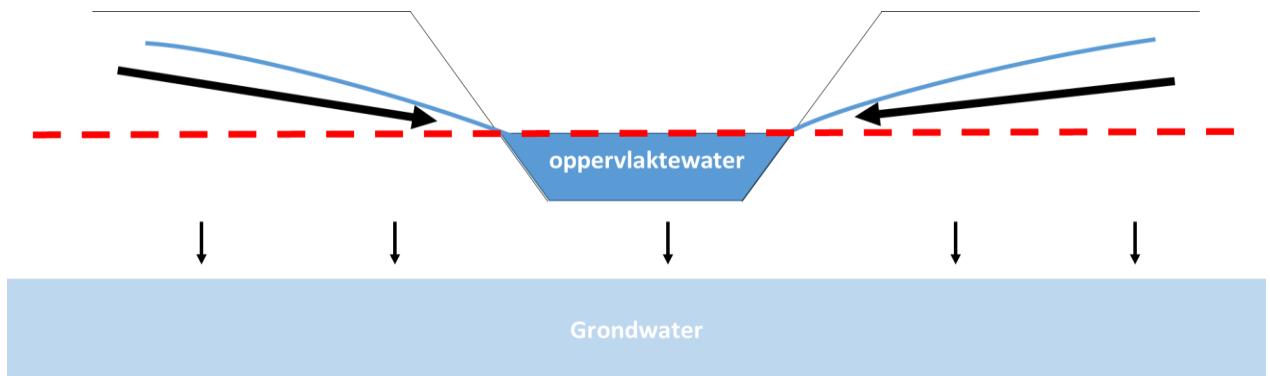
- **Wateraanvoer en afvoer:** In de Veenkoloniën is 96% land en 4% water, dat is bijzonder omdat met dat kleine percentage al het water moet worden afgevoerd maar ook aangevoerd. De verblijftijd van water is in een aanvoersituatie 5 tot 7 dagen, wat betekent dat bij droogte water na dat aantal dagen is verbruikt. Dit komt onder andere door de goed doorlatende zandgronden waardoor water snel wegzakt. Hierdoor moet water worden blijven aangevoerd anders is er geen water. Maximaal wordt er maximaal één miljoen kuub per dag wateraanvoer ingalaten om de functies te bedienen. Om zoutindringing te voorkomen wordt er in droge zomers ook gespuid bij het Eemskanaal, maar dat staat los van die miljoen kuub. Wanneer het zo droog is dat er alleen genoeg water is om het peil op peil te houden treedt er een beregeningsverbod in. Uit de zaal wordt gevraagd hoeveel procent van het water in de zomer wordt gebruikt door de landbouw, Evert maakt de inschatting van 10-30%. Dit zal uitgezocht worden en blijkt een goede inschatting te zijn.
- **Veenoxidatie:** Wanneer veen in aanraking komt met zuurstof klinkt het in (de grond zakt) en wordt het oppervlakte natter. Wanneer dat gebeurt worden waterpeilen lager gezet zodat het land bewerkelijk blijft voor de landbouw, met als gevolg dat het veen juist verder inklinkt. In de Drentse Veenkoloniën is een veenoxidatie-aandachtsgebied. Er wordt de vraag gesteld of maatregelen hiervoor in Drenthe ook invloed hebben op het Groningse deel: nee, dit heeft geen invloed op dit deel omdat de maatregelen in een ander peilvak gedaan worden, die apart beheerd worden. Ook werden vragen gesteld of de veenkaarten in de presentatie actueel zijn, er is namelijk veel gediëpploegd in het gebied en het is de vraag of er nog veen is wat behouden kan worden of dat het al is verdwenen. Hiervoor zou aanvullend onderzoek moeten worden gedaan.
- **Waterkwaliteit:** Er wordt uitgelegd dat er doelen zijn voor algen, waterplanten, macrofauna (kleine diertjes in het water) en vis. Wanneer er veel nutriënten in het water aanwezig zijn heeft dit een negatief effect op de algenkwaliteit. Met de aanleg van natuurvriendelijke oevers wordt de waterplantenkwaliteit verbeterd wat goed is voor waterdierjes en vissen.

Het bodem- en watersysteem (2)

Ook zijn er doelen voor stoffen (zowel Europese- als landelijke probleemstoffen) waar aan normen moet worden voldaan:

- Waterkwaliteit: Er zijn verschillende stoffen die niet voldoen aan de normen. Dit zijn een aantal metalen, maar ook stoffen die vrijkomen bij o.a. bij verbranding, ammonium. Gewasbeschermingsmiddelen kent meerdere verspreidingsroutes o.a. luchtverplaatsing, verkeerd spuiten en uitspoeling. Daarnaast vertelt Evert dat er in een nat jaar meer uitspoeling is van nutriënten naar oppervlaktewateren, wat leidt tot verhoogde concentraties van nutriënten. In droge jaren wordt er veel water aangevoerd uit het IJsselmeer, met lage waarden concentraties nutriënten (de kwaliteit van IJsselmeerwater is dus beter dan gebiedseigen water), waardoor de waarden hier juist weer goed zijn. De haalbaarheid van KRW-doelen staat onder druk.
- Er wordt de vraag gesteld of we hierin ook last hebben van vies water dat via de buurprovincies bij ons terecht komt: nee, voor de noordelijke aanvoerroute zijn er afspraken gemaakt om in de buurprovincies eerst gebiedseigen water (dus water met hoge concentraties) door te spoelen voorafgaand aan de aanvoerperioden waardoor Hunze en Aa's een schonere kwaliteit kan aanvoeren. Maar dat is niet robuust (In een natte periode valt er niet veel door te spoelen omdat er dan juist afvoer is van gebiedseigen water).
- Er wordt gevraagd naar de meetresultaten die gebruikt zijn voor het aanwijzen van de NV-gebieden, deze komen uit 2013/2016 dus is dat wel correct? Dat klopt, dit komt omdat dat de meest recente gegevens zijn die alle waterschappen voor alle gebieden hebben. Evert geeft daarbij wel aan dat het waterschap Hunze en Aa's recentere gegevens heeft van het oppervlaktewater t/m 2023. Uit de gegevens blijkt dat het weer van invloed is op de KRW-doelen zullen halen of niet. Het klimaat is hierin dus ook een belangrijke trend. Het systeem is niet robuust.

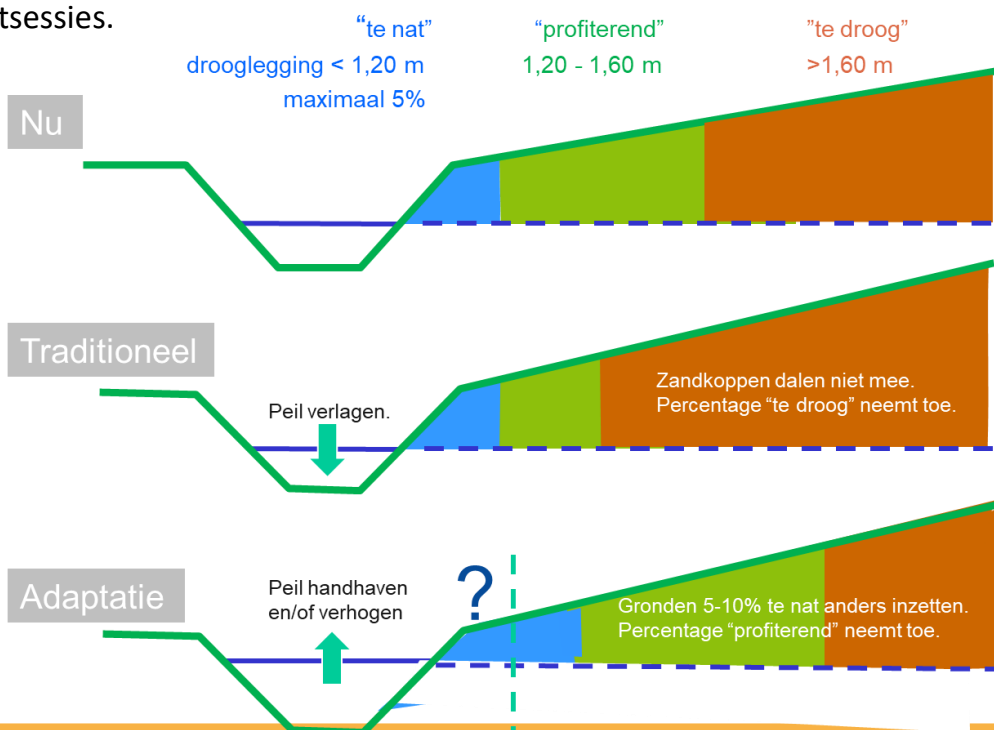
In natte omstandigheden vindt uitspoeling plaats richting het oppervlaktewater (zie afbeelding), in droge perioden komt extra druk op het grondwater (zie presentatie waterschap)

Het bodem- en watersysteem (3)

- **Klimaat:** De toename in temperatuur de afgelopen 100 jaar leidt tot een toename van openwaterverdamping en gewasverdamping en langere perioden van droogte. Vanuit de watergangen komt er in droge perioden onvoldoende water bij de gewassen. De landbouw is dan ook afhankelijk van zomerse neerslag. Klimaatverandering maakt het gebied kwetsbaar. Er is meer beregening nodig in perioden dat er minder water beschikbaar is. Aangezien er ook langere perioden van neerslag verwacht worden, neemt de kans op wateroverlast ook toe. Water vasthouden in de winter voor gebruik in de zomer is niet mogelijk. Door de lekverliezen van de peilgebieden is de verblijftijd van water te kort om vast te kunnen houden.

Een uitdaging in de Veenkoloniën is waterbesparing en het zo goed mogelijk omgaan met water. Het waterschap heeft hierin zorgen over hoe lang het nog vol te houden is om zoveel water aan te blijven voeren. De toename van beregening speelt hier ook een rol in.

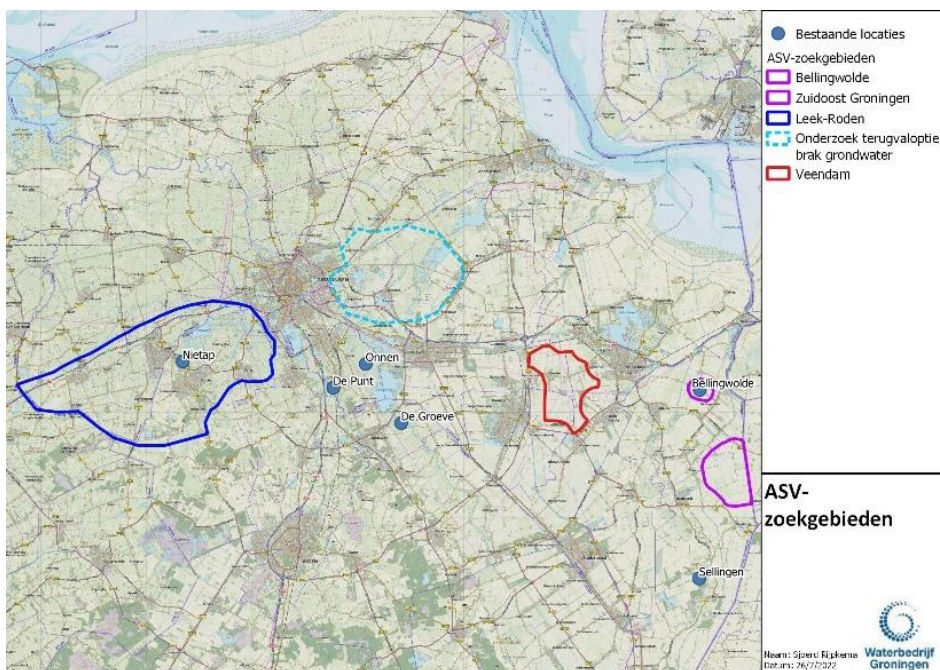
Van oudsher wordt gestuurd op 5% van het oppervlakte natste delen. Hiervan profiteert een deel van de gewassen maar een ander deel is te droog, wat wordt geaccepteerd. In gebieden met veen en bodemdaling werden de peilbesluiten herzien en naar beneden bijgesteld, het areaal 5% bleef gelijk waardoor het areaal te droog toeneemt. De vraag is of het nog realistisch is om peilen te handhaven tot die 5% natste delen. Een voorstel zou kunnen zijn om de peilen op te hogen, waardoor het oppervlakte profiterend toeneemt (het 'te droog' neemt af). De vraag is wat het effect is op de vochtcondities en of de landbouw hiervan profiteert, dat gesprek moeten we aan gaan. Er wordt de vraag gesteld of hier al meer van bekend is, zowel wat de 5% laagste delen zijn maar ook voor hoeveel oppervlakte de productiviteit dan verandert bij het verhogen van het waterpeil i.p.v. naar beneden bij te stellen. Daar is het waterschap nu naar aan het kijken en zal worden meegenomen in de toekomstsessies.

Aanvullende Strategische Voorraden

Als aanvulling op de presentatie over het bodem- en watersysteem licht Amarens, in aanvulling van Gerda Brilleman van Waterbedrijf Groningen, de Aanvullende Strategische Voorraden toe. In 2016 is de Rijksstructuurvisie opgesteld voor de ondergrond om bodem en ondergrond te beschermen tegen gebruikers op het maaiveld. Zo hebben industrieën die proceswater nodig hebben, geothermie, drinkwaterwinning, kleine en ondiepe putten in de landbouw impact op de bodem en ondergrond.

In de toekomst zal er meer drinkwater gerealiseerd moeten worden door bevolkingsgroei en de groei van kleine en middelgrote bedrijven. Daarvoor zijn mogelijk in de toekomst extra drinkwatervoorraden nodig. Daarom worden hiervoor zoekgebieden aangewezen met een beschermde status om hier bepaalde functies zoals grote fabrieken die grondwater onttrekken of ondiepe onttrekkingsputten voor de landbouw te weren. In deze gebieden kan mogelijk in de toekomst drinkwater geproduceerd worden. Dat is een zoektocht dat dus ook in dit gebied, met de provincie, loopt. Dat is dus goed om te weten wanneer we gaan denken over oplossingsrichtingen, zoals werd genoemd het beregenen uit grondwater. Deze zoekgebieden worden uiteindelijk onderzocht met een planMER om te kijken wat de meest geschikte locatie is, waar uiteindelijk de keuze uit zal komen. In de toekomstsessies praten we verder over wat de invloed kan zijn van deze zoekgebieden op de landbouw en andersom.

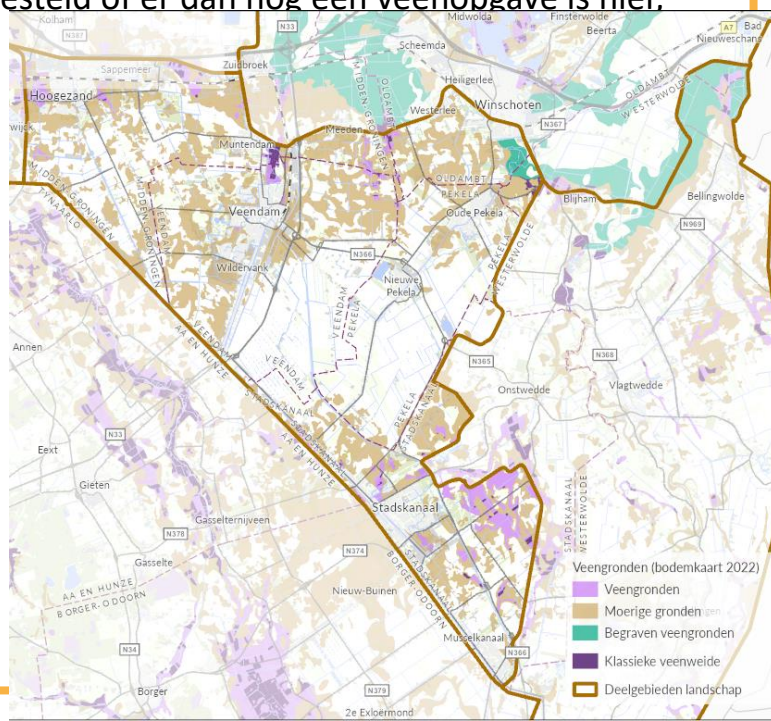
Veen

Hetty Mathijssen van de provincie Groningen presenteert over de veen-opgave. Wanneer veen in aanraking komt met zuurstof verbrand het om zo te zeggen. Als er een kleilaag op het veen ligt dan voorkomt de klei de oxidatie. Omdat de grond grillig is (er zit niet overal één dikke kleilaag, soms verschilt dit zelfs op perceel niveau) gaat de oxidatie met verschillende snelheden. Dat zorgt voor ongelijke maaiveldvaling en daarmee een grillig profiel in het land. Bij veenoxidatie wordt er CO₂ uitgestoten en volgen door inklinking problemen met waterhuishouding, funderingen, is er geen bescherming meer tegen gebiedsvreemde stoffen voor drinkwaterwinningen, en is er minder tegendruk tegen indringing van de zee met verzilting als gevolg. Dit betekent dat de veenopgave breder is dan alleen het voorkomen van CO₂-uitstoot, maar landelijk is het wel gekoppeld aan het klimaatakkoord voor het terugdringen van broeikasgassen. Dat gaat over de klassieke veenweide, en niet over de opgave om koolstof vast te leggen.

In de veenopgave ligt de focus op dit moment op grasland en minder op akkerbouw. Dat is geredeneerd vanuit hoe makkelijk opgaven te halen zijn: gras is minder gevoelig voor natte grond dan akkerbouw (puur vanuit de klimaatopgave geredeneerd). Groningen is hierin ook uniek met akkerbouw op veengebieden.

Het sturende principe van 20 - 40 cm grondwaterstand in veengebieden, dat wordt geïntroduceerd in het NPLG geldt voor de echte veengronden (roze en paars op de kaart) en speelt daarmee voor de veenkoloniën in slechts een klein deel van het gebied. In de Veenkoloniën hebben we met name moerige gronden aangezien veel veen is afgegraven. Er wordt de vraag gesteld of er dan nog een veenopgave is hier.

Hetty antwoord: Het verhogen van grondwaterstand met 20 cm heeft wel enig effect op de CO₂-uitstoot in dit deelgebied. Hier ligt namelijk wel veel areaal wat een beetje zou kunnen opleveren per hectare. Op andere plekken is misschien veel te behalen op klassieke veengronden maar is het areaal kleiner. Waar als provincie meer uit te halen is, weten we nog niet. Moerige gronden zijn overigens geen hard onderdeel van NPLG opgaven.

Gespreksronde water

In de gespreksrondes zijn een aantal onderwerpen aan tafel verder besproken. Hieronder staat dit kort beschreven.

Er is gesproken over het peil, de grilligheid van het landschap en de 5% natste delen. Per peilgebied is er overzicht van de laagste gronden en die zal het waterschap ook delen. Daarnaast is het waterschap nu aan het rekenen om in beeld te krijgen wat het effect is van peilopzetting voor de gewascondities. Achterliggende vraag: waar gaat de productiviteit omhoog en waar naar beneden? Mogelijk leidt het opzetten van de peilen tot andere teelten op de laagste gronden en tot betere vochtcondities op de drogere gronden met netto meer opbrengst voor de landbouw. Dit geeft niet alleen perspectief voor de landbouw maar draagt ook bij aan de andere opgaven die voortkomen uit het NPLG ten aanzien van de thema's klimaat, water, stikstof en natuur. Door het optimaliseren van de vochtcondities wordt de uitspoeling nutriënten tegengegaan, daarvoor is waterbeschikbaarheid heel belangrijk. Maar: er wordt gesproken over dat peilvakken te groot zijn voor optimale sturing. De waterbeheersing op peilniveau gaat goed, maar stuwen plaatsen bij percelen zal zorgen voor verlies van sturing van het waterschap op de lagere delen. Het waterschap ziet dus dat zij beperkt zijn in het bedienen van de functie, daarom is het goed om het gesprek te voeren over de te natte en te droge delen en hoe we daar mee om kunnen gaan. 'Blue Transition' wordt nog genoemd, daarin gaat het over in hoeverre we grondwater kunnen inzetten voor beregening in plaats van oppervlaktewater, daarmee zouden we het watersysteem deels kunnen ontlasten.

Peilbeheer en verdamping:

- Hoeveel water is er nodig voor tegengaan verzilting? Half miljoen kuub in de week, dat gaat over het Winschoterdiep rechtstreeks naar gemaal in Veendam. Dus dat gaat niet door dit gebied heen.
- Er wordt gesproken over het meer vasthouden van water om in droge perioden minder te hoeven aanvoeren. Het probleem met vasthouden van meer water is dat je hiermee ook meer open water verdamping creëert, wat eveneens aangevuld moet worden in de zomer, terwijl er al moeite is met het op peil houden van open water tijdens droogte.

Gespreksronde bodem

In de gespreksrondes zijn een aantal onderwerpen aan tafel verder besproken. Hieronder staat dit kort beschreven.

Er wordt gesproken over de mogelijke combinatie tussen de moerige gronden en het mogelijk vergroten van de 5% natste gebieden. Moerige gronden zijn over het algemeen ook lage gronden. Deze combinatie is zeker een punt om verder te onderzoeken. Dat gaat niet over problematiek op perceelsniveau, maar aan het mogelijk combineren van bepaalde opgaven. De bruine vlekken (moerige gronden) zijn wel de meest productieve gronden. Daarom is het belangrijk om ook te weten of dat nog lang zo zal blijven of dat we er iets aan moeten doen om dat zo te houden. Dus: we moeten beter in beeld brengen waar de moerige gronden liggen en wat de productiviteit daarvan is

Er is behoefte aan een gedetailleerder beeld van waar de moerige gronden nog liggen. Op de veenkaart staat namelijk een stuk afgegraven bos en een ander deel waar nu een industrieterrein ligt. De moerige gronden zijn nog niet goed gekarteerd, wat wel nodig zal zijn in de gebiedsprocessen. Daarin is het ook van belang om de definitie van moerige gronden op te nemen. Ook wordt genoemd dat er veel gdiepploegd is, waardoor het profiel misschien ook kan verschillen van de kaarten.

Gesproken over organische stofgehalte: De koolstofrijke organische stoffen verstuiven als eerste. Het behoud van organische stof is dus een uitdaging: waar liggen kansen en problemen voor koolstofvastlegging in de bodem? Er wordt gepraat over de inspanningen die al zijn gedaan in het gebied maar dat er weinig lijkt te veranderen wat zorgt voor frustratie. In de Veenkoloniën hebben we gronden met van nature hoge organische stofgehaltes (3-30%). Dit komt door de aanwezigheid van veen, en de resten daarvan. Om dan het organisch stof gehalte te verhogen (als het al hoog is) is lastig.

Een andere belangrijke uitdaging is bodemverdichting in de laag onder de bouwvoor: wortels gaan de grond niet diep in en water blijft liggen. Dit betekent niet dat de gronden niet goed zijn maar wel dat het beter kan. De aanwezige landbouwers geven juist aan dat de bodem weinig verdichtingsgevoelig is en dat zij goed in staat zijn om deze weer los te krijgen. Ploegen mag wel maar tot 50 cm, wat betekent dat de landbouwers niet tot de 80cm komen waar bodemverdichting is. Hierover wordt ook kort de regelgeving in gemeenten besproken.

Afsluiting

Dit was de eerste sessie in deze groep. Het is belangrijk om niet te vergeten dat we trots moeten zijn op deze sector en dat er veilig voedsel geproduceerd wordt.

Er zijn nog een aantal punten die verder uitgezocht moeten worden:

1. Hoeveel procent van het water in de zomer wordt gebruikt door de landbouw.
2. Actualiseren van de veenkaarten om beter beeld te krijgen bij of er nog veen behouden kan worden na vele diepploegen.
3. Nagaan wat de invloed is van het vergroten van het percentage natste delen op de productiviteit van de hoger gelegen gronden.

Het verslag zal op de gebiedswebsite van de Veenkoloniën komen.

Links

- Gebiedswebsite Veenkoloniën – www.provinciegroningen.nl/veenkolonien
- [Startnotitie Transitie Landelijk Gebied Groningen](#) (eerste verkenning van de opgaven)
- [Stand-van-zaken document Transitie Landelijk Gebied Groningen](#) (mogelijke oplossingsrichting)